

Sidorowicz, Zofia

"Physis" : drugie półrocze 1966

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/2, 497-499

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„PHYSIS”. DRUGIE PÓLROCZE 1966 *

W nrze 3 z 1966 r. E. Carruccio pisze o logice w myśli Dantego, o jej źródłach antycznych i średniowiecznych, rozwoju i strukturze dowodzeń. Te ostatnie bada autor metodami współczesnej logiki symbolicznej, powołując się w przypisach m.in. na prace Polaków: J. Salamuchy, J. M. Bocheńskiego i J. Łukasiewicza. Stwierdza, że Dante w swych utworach stosował nie tylko sylogistykę arystotelesowską, lecz i logikę propozycjonalną stoików.

W 15 z rzędu *Pokłosiu Galileusza* S. Drake publikuje list znany jedynie na podstawie XVII-wiecznej, nieco skróconej, kopii; przypuszcza się, że list wyszedł spod pióra Galileusza ok. 1615 r.

L. Belloni zajmuje się neuroanatomią Marcella Malpighiego na podstawie jego doświadczeń i prac z lat 1665—1666 (artykuł zdobią ilustracje). Artykuł ten, podobnie jak pierwszy, napisany jest w języku włoskim, dwa następne zaś w języku niemieckim.

G. W. Bykow i L. M. Bekasowa z Instytutu Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR w drugiej części swych *Przyczynków do historii chemii w latach 60-tych XX w.* ogłaszają oryginalny tekst 10 listów F. Beilsteina do A. M. Butlerowa z lat 1862—1867, które znajdują się w Archiwum AN ZSRR. Rosyjskie tłumaczenie tych listów było już opublikowane w 1961 r.

E. M. Bruins w nawiązaniu do artykułu F. Katschera o diofantycznych równaniach trzeciego stopnia („Physis”, 1965 r.) prostuje pewne błędy, które zakradły się do tego artykułu.

W dziale doniesień T. Tomba obszernie opisuje dwa astrolabia z XV w., załączając 6 ich fotografii, które przechowywane są w Mediolanie w Muzeum Sztuki Starożytnej, i porównując je z współczesnymi astrolabiami z prywatnych mediolańskich zbiorów.

G. Arrighi ze swoich poszukiwań badawczych nad średniowieczną matematyką ogłasza fragmenty z *Trattato di pratica d'arismetica* nieznanego autora, pochodzące z 1463 r. R. Bernier rozważa główne koncepcje filozoficzne Teilharda de Chardin, przede wszystkim ortogenezę i finalizm w odniesieniu do człowieka, usiłując jednocześnie dać krótki wykład całości jego doktryny o życiu na ziemi.

Na nr 4/1966 składają się dwa artykuły. W pierwszym J. D. North z Oksfordu publikuje (w tłumaczeniu angielskim) i komentuje astronomiczny tekst, przypuszczalnie z początku XIV w. lub wcześniejszy, *Opus quorundam rotarum mirabilium*, zawierający opis planetarium. Tekst ten, znany z trzech rękopisów (z oksfordzkiej Bodlejańskiej i mediolańskiej Ambrosjańskiej), wyszedł spod pióra jakiegoś północno-włoskiego astronoma, aczkolwiek sama konstrukcja instrumentu opierała się na bliżej nieznanym wcześniejszym opisie, możliwe że arabskim, w każdym zaś razie nawiązującym do tradycji zegarów astronomicznych w starożytności. Opisany instrument stanowi ogólnie poprzedzające instrumenty sporządzane przez Giacomę i Giovanniego de Dondi w pierwszej połowie XIV w. Obszerny artykuł jest ilustrowany wykresami autora. Jako *appendix* autor doniósł swoje uwagi do opisu J. Gunthera — w *Astrolabes of the World*. T. 2 — astrolabium z ok. 1300 r. z Science Museum w Londynie.

W drugim artykule (również w języku angielskim) *Miejsce Charlesa Orme'a w historii barometru* N. Goodison opisuje działalność tego angielskiego twórcy instrumentów, który żył w latach 1688—1747 i przyczynił się bardzo do rozwoju techniki barometrów rtęciowych. Goodison jest autorem książki *English Domestic Ba-*

* Por. omówienie „Physis” z 1964, 1965 i pierwszego półrocza 1966 r. w „Kwartalniku”, nr 3/1967, s. 652.

rometers and their Makers, 1680—1860 (London 1964). Jego artykuł w „Physis” jest ilustrowany m.in. fotografią barometru Orme’a z 1741 r.

W nowym dziale czasopisma *Sylwetki uczonych* Gwei-Djen Lu z Cambridge daje (w języku angielskim) biografię wielkiego przyrodnika i lekarza chińskiego Li-Shin-Chena (1518—1593), godnego — jak pisze autor — porównania z największymi ludźmi nauki odrodzenia w krajach zachodnich. Z 12 dzieł pozostawionych przez niego najważniejsze jest *Pên Tschao Kang Mu* z ok. 1587 r. (pisane w ciągu wielu lat), rodzaj farmakopei, będącej równocześnie kompendium mineralogii, metalurgii, botaniki i zoologii. Całość tego dzieła podzielona jest na 52 rozdziały i zawiera 1892 haseł, z czego 257 dotyczy mineralogii, 444 zoologii, 1094 botaniki. Recept jest tam ponad 11 000, z czego ponad 8000 autorstwa Li, reszta — późniejszych. Li nigdy nie ujrzał w druku swego *magnum opus*, a pierwsze wydanie (ilustrowane) wyszło dopiero w 1596 r. Z wydania tego dochoowało się jedynie 6 egzemplarzy: 2 w Chinach, 3 w Japonii i jeden w Bibliotece Kongresu w Stanach Zjednoczonych. Zwracają uwagę systematyczne zasady klasyfikacji Li i jego taksonomicznego ujęcia. *Materia medica* w jego dziele jest uporządkowana, po opisie choroby następuje diagnostyka, a potem wykaz lekarstw stosowanych przy leczeniu. W nomenklaturze roślin i zwierząt wysuwa Li na pierwsze miejsce nazwę historycznie pierwszy raz stosowaną, inne podając w kolejności jako synonimy (system dotychczas stosowany przez Międzynarodową Komisję Nomenklatury Zoologicznej). Klasyfikacja Li, aczkolwiek nieporównywalna co do dokładności z Linneuszowską, jest dwumienna i wyróżnia zakres węższy od szerszego (np. *genus* i *species*). W dziedzinie biologii Li czasem nawet eksperymentował, nie była mu obca adaptacja do środowiska i wpływ tegoż na istoty żyjące; opisywał też zmienność w zakresie botaniki i zoologii, sztuczną selekcję itd. Jego dzieło było od XVIII w. znane także i europejczykom, najpierw za pośrednictwem pism jezuitckich, przede wszystkim polskiego jezuitę Michała Boyma (1612—1659), autora *Flora sinensis*, a następnie w tłumaczeniach, *nota bene* w skróconej formie. Echa dzieła Li znajdujemy u Linneusza. Darwin znał je bezpośrednio i było ono jego „chińskim” źródłem, na które powołuje się w swoich pracach, czasem cytując je dosłownie. Warte są także studiów nowatorskie poglądy Li w dziedzinie chemii i mineralogii.

W dziale doniesień M. L. Righini-Bonelli publikuje pierwszą część (przeznaczonego do publikacji na łamach „Physis”) katalogu dawnej biblioteki Królewskiego Muzeum Fizyki i Historii Naturalnej. Zasób tej biblioteki znajduje się obecnie w depozycie w bibliotece Instytutu i Muzeum Historii Nauki we Florencji. Katalog jej sięga 1800 r. (data powstania biblioteki Muzeum Królewskiego); był on podzielony na 8 klas: 1. astronomia i matematyka; 2. fizyka i filozofia ogólna; 3. 4. 5. chemia; 6. encyklopedie, słowniki i różne; 7. akademie, czasopisma; 8. geografia. Zasób tej biblioteki zawiera wiele dzieł rzadkich, pięknie oprawnych, różnej proveniencji, m.in. dawnych dzieł medycejskich; jest także egzemplarz *Della nuova scienza* Niccolò Tartaglii z 1558 r. (1 wyd. pochodzi z 1537 r.), należący niegdyś do G. Vasarięgo. Księgozbiór jest więc interesujący dla historyków nauki. Katalog publikowany jest w kolejności chronologicznej, otwiera go dzieło Andalona del Nero *Opus preclarissimum astrolabii* z 1475 r., kończy się na 1599 r. Większość opisanych dzieł jest treści astronomicznej; są to dzieła autorów włoskich, a niektóre zawierają notatki rękopiśmienne (nie rozszyfrowane).

Po niewielkim dziale recenzji znajdujemy jeszcze w nrze 4 nekrolog historyka nauki i matematyki Ugo Cassiny (1897—1964) i pióra F. Skof. W *Kronice* znajduje się sprawozdanie z pierwszego międzynarodowego zjazdu poświęconego źródłom do historii nauki włoskiej XIV—XVI w. (od Dantego do Galileusza), a zorganizowanego przez Domus Galileiana w Pizie w dniach 14—16 IX 1966.

Wszystkich zainteresuje informacja o szkodach, jakie spowodowała powódź we Florencji (4 XI 1966) w Muzeum Historii Nauki, mieszczącym się w Palazzo Castellani w centrum miasta. Parter budynku został zalany, wiele eksponatów uszkodzonych (m. in. fonograf Edisona) lub zniszczonych (m. in. model maszyny latającej sporządzony według planów Leonarda da Vinci). Wielkie straty poniosły również działy historii chemii i historii medycyny, zniszczone zostało laboratorium fotograficzne oraz część książek umieszczonych poza biblioteką, znajdującą się na pierwszym, ocalałym piętrze.

Zofia Sidorowicz